

Reprezentacije duševnega zdravja v filmih – ovira za dezinstitutionalizacijo

Živimo v informacijski dobi, kjer čedalje bolj prihajajo do izraza potrebe po dobrem obveščanju in komuniciranju. V tem kontekstu imajo pomembno mesto tudi različni mediji, ki so del našega vsakdanjika, krojijo naše življenje, nas usmerjajo in večini ljudi kreirajo njihovo osebno mnenje. Vzpostavljajo in določajo javne teme, torej tisto, o čem naj ljudje mislijo in razpravljajo.

Mediji konstruirajo stvarnost in s tem hote ali nehotе ponujajo resnico, ki pa ni nujno vedno prava. Pomemben del našega družbenega življenja je komunikacija prek medijev. Poznavanje delovanja medijev, kritično analiziranje medijskih vsebin in tudi ustvarjanje lastnih medijskih sporočil so ključni za uporabnike medijev, kot je na primer ključno poznavanje jezika za bralca knjige.

Medijska vsebina še zdaleč ni samo to, kar njeni producenti ponudijo, temveč je medijski izdelek socialna stvaritev (Košir in Ranfl, 1996: 52).

Mediji s svojim poročanjem in ponujanjem vzorcev vedenja oblikujejo kulturo, postavljajo pa tudi okvire, kaj je dobro in kaj nekoristno v družbi. Za ljudi so zanimive stvari, ki so hitro minljive, spektakularne, razburljive in jih hitro opazimo.

Raziskovalci proučujejo vpliv medijev na občinstvo. Enotnega odgovora ni, poznamo pa različne teorije, ki vpliv medijev razlagajo vsaka iz svojega zornega kota. Verša (1996: 9) opisuje tri poglavitne teorije. Po behavioristični teoriji je odnos med mediji in občinstvom enosmeren. Občinstvo je pasivni prejemnik sporočil, medijski dražljaji pa neposredno oblikujejo mišljenje občinstva. Teorija selekcioniranja vsebin že vidi aktivno občinstvo, ki zaznava vse medijske dražljaje, vendar si zapomni in shrani le tiste vsebine, ki so v skladu z njegovimi že oblikovanimi vrednotami in stališči. Kulturna teorija pa gre še dlje in v razlago vključi tudi posameznikovo okolje, v katerem se giblje. V skupini, ki ji pripada posameznik, družina ali prek mnenjskih voditeljev se medijski dražljaji najprej ocenijo. Šele tako obdelane posameznik ali družba vključi ali ne v svoj vrednotni sistem.

Iz tega je razvidno, da se je razumevanje zveze med mediji in občinstvom v svojem razvoju premikalo od ene skrajnosti k drugi. Pomembno je, da je po dolgo časa usmerjeni pozornosti k temu, kaj ponujajo mediji in kaj počnejo z ljudmi, raziskovalce začelo zanimati, kaj počne občinstvo z mediji. To namreč ni pasivno, temveč so bralci, poslušalci in gledalci aktivni spreje-

mniki. Pri sprejemanju in učinkovanju medijskih vsebin gre za dinamičen proces, odvisen tako od pomenov, vsebovanih v sporočilu, kot od naslovnikovih osebnih izkušenj, družinskega okolja, socialnega položaja in kulturnega konteksta, v katerega pa spet spadajo množična občila s svojo orientacijo (Košir in Ranfl, 1996: 55).

Množični mediji so vključeni v vse segmente družbe. Imajo močan vpliv na življenje ljudi, še zlasti na javno mnenje. So osrednji kanal za razširjanje in podajanje informacij o duševnem zdravju, prek katerih akterji izvajajo svoje komunikacijske aktivnosti in komunicirajo s svojo ciljno skupino. Atkin in Wallack (1990: 7–8, 12) poudarjata, da so mediji več kot raznašalci informacij. Medijem poleg informativne vloge pripisujeta tudi vlogo vzgajanja javnosti, opozarjanja na probleme, vplivanja na razvoj zdravstvenih politik in vlogo pri prednostnem tematiziranju tem. Mediji kot pomemben akter pri konstrukciji realnosti vplivajo na percepcijo pomembnosti področja zdravja na splošno in tudi duševnega zdravja in na interpretacijo koncepta. Vendar pa, kot pravi Kaminova (2006: 115), zaradi privilegiranosti nekaterih zdravstvenih tem, kot so na primer rak, AIDS in uživanje nasičenih maščob, ostajajo druge zapostavljene. Tematika duševnega zdravja je v primerjavi z drugimi zdravstvenimi temami v ozadju, vendar v zadnjih letih narašča zanimanje zanj.

Da je zdravje bistvenega pomena, se zavedajo posamezniki in družba, zato mediji redno uvrščajo zdravstvene teme na dnevni red. Kaminova, Castells in Silverstone (Kamin, 2006: 110) govorijo o mediatizaciji zdravja, kjer zdravstvene vsebine dobivajo čedalje večjo pozornost, saj številni akterji prek medijev komunicirajo z javnostjo o pomenu zdravja in zdravega načina življenja ter tako poskušajo vplivati na spremembo vedenja in življenjskega stila posameznikov.

Duševno zdravje v medijih

Zdravje je za večino ljudi najpomembnejša vrednota, je način življenja in vseživljenjski projekt. Omogoča nam delovati v okolju in uživati polno življenje. Skrb za zdravje je za večino ljudi omejena na skrb za telo in telesno zdravje. Osredinjenost na telo je v skladu z zahodno medicino, ki se ukvarja predvsem z zdravljenjem telesa in odpravljanjem težav na fizični ravni. Posamezniki so nenehno obkroženi z informacijami, ki jih opozarjajo na zdrav način življenja in na zdravju škodljivo vedenje. Večina informacij so priporočila in opozorila, kako se izogniti tveganjem za ohranitev dobrega telesnega zdravja. Vendar pa vemo, da zdravje ni samo fizični blagor, temveč tudi duševni. V primerjavi s promocijo telesnega zdravja je v Sloveniji promocija duševnega zdravja v ozadju. Duševnega zdravja ne postavljamo na tako pomembno mesto kot fizično, kar kaže že samo dejstvo, da ljudje reagirajo negativno že na sam pojem psihiatrije in terapijskega psihiatričnega zdravljenja. Pri tem igrajo največjo vlogo mediji, ki predstavljajo osebo s težavami v duševnem zdravju predvsem negativno.

Otto Wahl (2003) govori o najpogostejših problemih pri upodabljanju oseb s težavami v duševnem zdravju. Prvi je pojav slengizacije psihiatričnega žargona v medijih. Tukaj gre za izraze, ki so v splošno javnost in medije preneseni iz psihiatrične stroke. Primer je izraz »psiho«, ki je izpeljanka iz psihoze, v slengu oziroma popularnem jeziku pa se pogosto navezuje na posameznika, ki ima tiste osebnostne lastnosti, za katere se v strokovnem žargonu uporablja diagnoza psihopat oziroma antisocialna motnja (Oreški, 2008: 42).

Druga težava je poudarjanje motenj in bolezni in ne človeka. Problem nastane, kadar mediji strokovne oznake uporabljajo za označitev ljudi in ne bolezni. Oseba s shizofrenijo postane shizofrenik. Prav tako se oseba dehumanizira na bitje brez vrednosti, pravic in življenja.

Tretji primer je uporaba slenga. Mediji pri obravnavanju ljudi s težavami v duševnem zdravju uporabljajo slengovske izraze (Wahl, 2003), od katerih so najpogostejši norec, čudak, manija, bedak, prismojenec, shizofrenik. Posebej veliko izrazov najdemo predvsem v angleškem jeziku, kot na primer *sick*, *nut*, *loon*, *wacko*, *weird*, *crazy*, *maniac*. Vsi ti izrazi so nespoštljivi in kažejo na nerazumevanje za ljudi s težavami v duševnem zdravju.

Četrty, vendar nič manj pomemben, je problem upodobitve ljudi s težavami v duševnem zdravju na komičen način. Različni mediji namreč duševne probleme pogosto uporabljajo za ustvarjanje posebne vrste humorja. Šaljive upodobitve ljudi s težavami v duševnem zdravju lahko vidimo v programih komedijantov, filmskih komedijah, televizijskih nadaljevankah in celo risankah (Wahl, 2003). Te podobe po najinem mnenju izhajajo iz zgodovine in časa dvornih norcev kot »ene redkih prestižnih institucij, povezanih z norostjo« (Flaker, 1998: 92). V zgodovini je dvorni norec neškodljiva in smešna oseba, ki zabava z neumnimi in smešnimi stvarmi. Ta podoba je v sedanosti negativno predstavljena in skriva prikrit zvok posmeha.

Proces dezinstitutionalizacije

Mediji so od nekdaj vplivali na oblikovanje stališč družbe in obče veljavna prepričanja. Prek filmov, časopisov in radia smo vsak dan zasuti z novicami, ki vplivajo na naše mišljenje in pogosto niso objektivne. Lahko pospešijo določene družbene procese, lahko pa jih zavrejo. Kadar gre za marginalizirane družbene skupine, kot so ljudje s težavami v duševnem zdravju, imajo mediji velik vpliv, saj prek člankov in filmov ustvarjajo podobe ljudi s težavami v duševnem zdravju kot neprimerne za življenje v skupnosti (kot nevarne, napadalne ali komično zbegane) in s tem zavirajo gibanja, ki si prizadevajo, da bi jim takšno obliko življenja omogočila. V Sloveniji se prek gibanj, kot je Iz-hod, spodbuja proces dezinstitutionalizacije.

Mediji in dezinstitutionalizacija

Mediji so kot posredniki med prejemniki, torej gledalci in tistimi, ki novico sporočajo, ključni akterji. Prevzemajo vlogo stigmatizatorja, ki utrjuje družbena prepričanja o določenem vprašanju. Reakcije na vprašanja ljudi s težavami v duševnem zdravju so še zmeraj ignoranca, izogibanje in strah. Vendar so mediji gibanje Iz-hod podprli in mu z objavami v medijih dali obširno podporo. S tem se je začelo ozaveščanje javnosti o dogajanjih za zidovi ustanov ter približevanje možnosti o preselitvi ljudi znotraj totalnih ustanov nazaj v skupnost. »Težava je tudi v tem, da se na ljudi, ki so zaprti, preprosto pozablja, vsaj dokler so nekje daleč, za zidovi zavoda. Tudi v Novem mestu imamo zapor, o katerem se nikoli ne vprašamo, ali so razmere v njem dostojne človeka. Leta 2009 ga je obiskala prav varuhinja človekovih pravic in v poročilu navedla precej nepravilnosti, zgodba pa se s tem konča. Tudi pri nas obstajajo nemočni ljudje, ki se jih obravnava predvsem kot družbeno breme.« (Martinčič, 2011)

Mladina je namenila problematiki, na katero opozarja skupina Iz-hod, članek »Privoščite jim vsaj plenice!« (Mam, 2010), ki se je osredinjal na problematiko ljudi v domu za stare, kjer ljudje trpijo zaradi pomanjkanja inkontinenčnih pripomočkov. Iz-hod je namreč opozarjal na neučinkovitost vseh totalnih ustanov, kjer se redno dogajajo kršitve človekovih pravic in dostojanstva. Podporo gibanju so izrazili tudi Kralji ulice s člankom »Nč več čakati, hitr preselji« (Ovčar in Anžlovar, 2011).

Prek televizije in nastopov v oddajah, kot je Polnočni klub, Preverjeno ter različnih tipih poročil, se je javnost lahko seznaniła s procesom dezinstitucionalizacije. Seveda pa se poraja vprašanje, ali so medijske prezentacije pri tako kompleksnem problemu, ki ima korenine v 17. stoletju, ko se je začela institucionalizacija ljudi in stigmatizacija drugačnosti ter njihovo zapiranje za zidove totalnih ustanov, sploh ključnega pomena. Ali se ljudje zavedajo posledic zapiranja v ustanove in možnosti, ki jih ponujajo oblike skupnostnih služb? Da bi ugotovili vpliv medijev pri tem procesu ozaveščanja ljudi, bi bila potrebna obširna raziskava, toda že zgornje navedbe, v katerih so mediji zavzeli pozitivno stališče do omenjenega procesa ali pa so v poročanju poskušali biti nevtralni, lahko jemljemo kot spodbudne. Morda lahko v ne tako daljni prihodnosti pričakujemo vračanje ljudi v skupnost, ki jih bo sprejela odprtih rok in ne bo živela v strahu pred njihovimi morebitnimi ekscesi. Kdo ve, ali je več norcev »zunaj« ali »notri«? Mediji so tisti, ki lahko pomagajo utrditi predstave o tem problemu.

Duševno zdravje skozi film

Svetovna kinematografija od nekdaj prinaša zgodbe o ljudeh, ki so telesno ali umsko hendikepirani, invalidni, edinstveni, drugačni, bolni ali kakorkoli prikrajšani in omejeni v svojih zmožnostih. Darja Zaviršek (1993) v knjigi *Hendikep kot kulturna travma* pravi, da so medijske podobe hendikepiranih vključene v kulturni prostor zato, da krepijo predstave o normalnosti.

Filmi pri reproduciranju podobe normativne normalnosti uporabljajo hendikepirane osebe, da z njimi ustvarjajo posebne, nerealne situacije, fantazmatsko realnost (Zaviršek, 2000: 300). Sporočilo teh podob je, da je prizadetost del nenormalnosti, nevsakdanjega sveta. Filmi ustvarjajo opozicije prizadetost-neprizadetost, normalnost-nenormalnost in s tem vzpostavljajo in reproducirajo paradigmo normalnosti.

»Prizadetost v filmih je vseskozi sporočilo neprizadetim.« (Ibid.: 302) Taki filmi imajo ponavadi izraženo psihosocialno noto in prinašajo navdihujočo zgodbo o spopadanju posameznika z lastnimi omejitvami in njihovem premagovanju, velikokrat tudi satirično merijo na prikaz svetohlinske družbe in njenega odziva na vse, kar odstopa od sprejemljivega in povprečnega ali transformacijo v »pravega« človeka pri stiku s prizadeto osebo, skoraj vedno pa puščajo ganljiv vtis zmagoslavja človečnosti nad predsodki in sodbami.

Empirični pogled na prezentacijo duševnega zdravja v filmih

Da bi ugotovili, kako filmi prikazujejo ljudi s težavami v duševnem zdravju, lahko preverimo, v katerem filmskem žanru ti ljudje največkrat nastopajo. Na podlagi literature bi lahko sklepali, da se najpogosteje pojavljajo v komedijah in grozljivkah. Pogledamo lahko, kako filmi odražajo dejansko stanje v psihiatriji glede na obdobje, v katerem so bili posneti, in kako prikazujejo načine zdravljenja in obravnave v različnih obdobjih. Dober kazalec stereotipov o uporabnikih bi lahko bil tudi, katerega spola so glavni liki v filmih s temo duševnega zdravja; ženske naj bi bile rahločutnejše in torej bolj nagnjene k duševnim stiskam, medtem ko naj bili moški bolj nagnjeni k alkoholizmu.

Pomembno je tudi pogledati, kateri model obravnave prikazujejo filmi, ali prevladuje medicinski ali socialni model. Medicinski model pomeni predvsem, da obravnavajo ljudi s težavami v duševnem zdravju strokovnjaki iz vrst psihiatrične stroke, da uporabljajo medikamentozno zdravlje-

nje ali drugačne vrste terapij, ki jih izvajajo v psihiatričnih ustanovah, psihoterapije, diagnosticiranja, pri čemer uporabijo tipičen medicinski žargon, ki slengizira in populizira izraze, kot so psiho, shizofrenija, manijak, depresiven in podobne. Socialni model ponuja človeku s stisko možnost, da slišimo tudi njegov glas, pomoč iščemo v skupnosti, družini, pomembno je ponovno vračanje v vsakdanje življenje, k vsakdanjim opravilom.

Pomembno je tudi, kakšno je vizualno filmsko prikazovanje ljudi s težavami v duševnem zdravju. Z vizualnimi stereotipi duševne stiske imajo mediji, predvsem pa filmska industrija, veliko opraviti, saj prikazujejo ljudi s težavami v duševnem zdravju že navzven drugačne – razmršeni lasje, neurejena oblačila, nenavadni modni dodatki, strmenje, zmedenost, nerodnost, ponavljanje besed.

Za analizo smo izbrali filme na podlagi opisov vsebine posameznega filma v knjigi *1001 Film (Najboljši filmi vseh časov)* avtorja Stevena Jaya Schneiderja. Opisi so morali vsebovati besede, ki se navezujejo na psihiatrijo, duševno bolezen, duševno zdravje, psihologijo, terapevtske izraze ali splošno sprejete medicinske izraze za opisovanje duševnih motenj (shizofrenija, manična depresija, histerija ipd.). Da bi v analizo vključili tudi kakšen novejši film, smo izbrali še najnovejšega Zlovešči otok (*Shutter Island*).

Filme sva izbrali najprej po dosegljivosti, torej ali je film dostopen na spletu, v videotekah, knjižnicah. Ker so filmi iz zgodnejših let po navadi teže dostopni, sva iz vsakega desetletja filmske zgodovine izbrali po najinem mnenju najbolj reprezentativen film, pri čemer sva poskušali izbrati čim bolj raznolike filmske žanre. Kriterij pa je bila tudi prepoznavnost filmov, saj imajo bolj prepoznavni večji vpliv na javno mnenje, zato sva poskusili izbrati filme s čim bolj raznoliko prepoznavnostjo.

V končni seznam sva torej vključili filme, ki obravnavajo duševno zdravje v različnih obdobjih, so različno prepoznavni in dosegljivi. Pri sestavljanju pa se nisva mogli izogniti subjektivnosti in arbitrarnosti izbire. Seznam sestavlja naslednjih deset filmov:

- Das kabinett des Doktor Caligari / Kabinet doktorja Caligarija (1919)
- Dr. Mabuse, der Spieler / Dr. Mabuse, kockar (1922)
- Now, Voyager / Na razpotju (1942)
- Psycho / Psiho (1960)
- The Exorcist / Izganjalec hudiča (1973)
- Ordinary People / Navadni ljudje (1980)
- The Sixth Sense / Šesti čut (1999)
- La meglio gioventù / Najboljše od mladosti (2003)
- Shutter Island / Zlovešči otok (2010)

Na kratko lahko ugotovitve analize strneva takole: izbrani filmi predstavljajo ljudi s težavami v duševnem zdravju kot grozljive in nevarne. Med filmskimi žanri, ki predstavljajo osebe s težavami v duševnem zdravju, prevladujejo grozljivke in trilerji. Zbujajo grozo s svojim nenavadnim vedenjem, pogosto nastopajo kot morilci, nasilneži ali v povezavi z nenavadnimi, nepojasnjenimi pojavi. Ljudje se odzivajo nanje s srhom, presenečenjem in grozo.

Filmi odsevajo realno dogajanje v psihiatriji v obdobju, ki ga prikazujejo. Zgodnja obdobja prikazujejo uporabo prisilnih jopičev in psihoanalize, ki je takrat zmeraj bolj prihajala v veljavo, poznejši pa že prikazujejo psihokirurgijo in elektrokonvulzivne terapije (ECT, »elektrošoke«), ki jim je sledila uporaba psihofarmakov. Dogajanje zunaj psihiatrije, razvoj socialnega modela in okrevanja v skupnosti filmi redko prikazujejo.

Kot glavne in stranske osebe v vlogi človeka s težavami v duševnem zdravju so nastopali pretežno moški in ne ženske, kot sva predvidevali. So pa ženske večinoma prevzele glavno vlogo v dramah,

moški pa v grozljivkah in trilerjih. Iz tega lahko sklepava, da se moške pogosteje povezuje z nasiljem, ženske pa s sentimentalnostjo, kar je skladno s siceršnjimi medijskimi prezentacijami razlik v spolu.

Postopki, ki jih prikazujejo filmi, in metode zdravljenja, ki so jim uporabniki izpostavljeni, večinoma prikazujejo medicinski model, socialni model prikazujejo redkeje in ga prepletajo z medicinskim. Gledalec, ki s področjem duševnega zdravja ni seznanjen ga v večini primerov ne bo prepoznal in podprl.

Izrazoslovje, ki ga uporabljajo v filmih, je pretežno medicinsko, ali pa lahko opazimo slengizacijo medicinskega žargona. Gledalci se iz filmov lahko torej naučijo rabe napačnih medicinskih izrazov za težave v duševnem zdravju, lahko bi rekli »laičnega diagnosticiranja«.

Pri preverjanju vizualnega prikazovanja duševne stiske sva imeli kar nekaj težav, saj se je v večini filmov protagonist z duševno stisko med filmom tako karakterni kot tudi vizualno spremenil. Zato smo analizirali videz protagonista v trenutku, ko ga obravnavajo, in ugotovili, da so izbrani filmi prikazovali ljudi s težavami v duševnem zdravju kot prepoznavno drugačne v vedenju in po videzu. Prikazovali so jih neurejene, razmršene las, nenavadno oblečene, ali pa jih je vsaj nekaj v njihovem vedenju, na primer strmenje in nemirno stresanje nog, ločilo od drugih oseb v filmu.

Temeljna ugotovitev analize je, da filmi pri gledalcu utrjujejo negativne stereotipe o osebah s težavami v duševnem zdravju kot o nevarnih, čudaških ljudeh, ki so že na pogled drugačni in največkrat zbujajo grozo. Filmska industrija si z veseljem »izposodi« kakšnega »neuravnovešenega psihopata« kot glavnega morilskega akterja. Prek medijev bi bilo treba bolj ozaveščati ljudi o premikih v psihiatriji in jim poskusiti približati osebe s težavami v duševnem zdravju, kar si strokovni delavci že vrsto let prizadevajo. Družbenih akcij na tem področju je čedalje več in medijska obravnava takšnih dogodkov vedno večja, kar pomeni, da se nam v prihodnosti morda obeta sprememba na področju družbenega dojemanja in medijskega prikazovanja oseb s težavami v duševnem zdravju.

Podobe ljudi v filmih so ovira za proces dezinstitutionalizacije. Ljudje s težavami v duševnem zdravju so povsem drugačni v resničnem življenju, kot so prikazani na televizijskih zaslonih ali filmskih platnih. Ker pa filmi hočejo norost izrabit za učinke srhljivosti in groze, jih tako tudi predstavijo. Obstajajo pa tudi izjeme, ki na eni strani kritično spregovorijo o institucijah zapiranja (*One Flew Over the Cuckoo's Nest* / *Let nad kukavičjim gnezdnom* (1975)) ali pa predstavijo ljudi z »nalepkami« kot junake (*Forrest Gump* / *Forrest Gump* (1994)) in ljudi z vrlinami (*Rain Man* / *Rain Man* (1988)).

Literatura

- ATKIN, W. (1990): *Mass communication and public health. Complexis and conflicts*. London, New Delhi, Sage Publications.
- KAMIN, T. (2006): *Zdravje na barikadah. Dileme promocije zdravja. Psihologija usakdanjega življenja*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- KOŠIR, M. in RANFL, R. (1996): *Vzgoja za medije*. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- MARTINČIČ, K. (2011): *Intervju: Monika Bohinec, aktivistka skupine IZ-HOD*. Dostopno prek: <http://www.park.si/2011/04/intervju-monika-bohinec-aktivistka-skupine-iz-hod/> (5. december 2012).
- WAHL, O. (2003): *Media madness: public images of mental illness*. New Jersey, Rutgers University Press.
- ZAVIRŠEK, D. (1993): *Ženske in duševno zdravje: O novih kulturah skrbi*. Ljubljana, Višja šola za socialno delo.
- MARN, U. (2010): Manipulator – Privoščite jim vsaj plenice! *Mladina* 2010(49).
- OVČAR, K. in ANŽLOVAR, I. (2011): Nč več čakati, hitro preseliti. *Kralji ulice* 56: 19.

cionalnega življenja življenju zunaj ustanov in procesa socialne integracije ter vključevanja. V nadaljevanju članek podrobneje opiše posebnosti institucionalnega dela, poudari dileme in zahteve v povezavi z njim. V sklepnem delu avtor razmišlja o slovenskem razvoju vzgojnih zavodov v povezavi s prej omenjenimi koncepti, idejami in procesi.

Ključne besede: dezinstitutionalizacija, normalizacija, decentralizacija, regionalizacija, socialna integracija, vključevanje.

Dr. Mitja Krajncan je izredni profesor na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem. Njegovo raziskovalno polje je povezano z metodiko socialno pedagoškega dela, področjem vzgojnih zavodov in izvendružinske vzgoje, institucionalne vzgoje in njenih alternativ ter doživljajske pedagogike (mitja.krajncan@pef.upr.si).

128–137 Jana Mali

Socialno delo s starimi ljudmi in nova socialna zakonodaja

V začetku leta 2012 sta začela veljati dva zakona, in sicer Zakon o socialnovarstvenih prejemkih in Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Oba močno posegata v kakovost življenja starih ljudi. V prispevku prikažemo kratko raziskavo, v kateri smo opravili intervjuje s starimi ljudmi, uporabniki socialnih služb, in socialnimi delavkami, o prvih učinkih nove socialne zakonodaje. Ugotovitve raziskave so skrb zbujajoče. Ugotavljamo, da se stari ljudje množično odpovedujejo pravici do varstvenega dodatka, z novo socialno zakonodajo so številni izgubili pravico do državne pokojnine in postajali čedalje bolj odvisni od prihodkov družinskih članov, še posebno svojih otrok. Odpovedujejo se številnim dobrinam, pogosto tudi tistim, ki zagotavljajo minimalno kakovost življenja. Na drugi strani učinki socialne zakonodaje posegajo tudi v strokovno delo socialnih delavcev, saj jim nova socialna zakonodaja preprečuje uresničevanje osnovnega poslanstva pri delu s starimi ljudmi, to je zagotavljanja pomoči iz stisk, v katerih so se znašli. Stari ljudje

izgubljajo zaupanje v socialne delavce, saj doživljajo pomoč socialnih delavcev kot neučinkovito.

Ključne besede: stari ljudje, socialno delo, kakovost življenja, kvalitativno raziskovanje, socialna zakonodaja.

Jana Mali je docentka na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani. Njeno področje raziskovanja in pedagoškega dela so socialno delo s starimi ljudmi, socialno delo z osebami z demenco, supervizija v socialnem delu, metode socialnega dela, dolgotrajna oskrba (jana.mali@fsd.uni-lj.si).

138–143 Petra Kovačec, Nika Merc

Reprezentacije duševnega zdravja v filmih – ovira za dezinstitutionalizacijo

Medijska reprezentacija duševnega zdravja ustvarja odnos do duševne stiske in ljudi, ki jo doživljajo. Podobno sveta nam namreč pomagajo oblikovati množični mediji, še zlasti televizija, ki je kljub priljubljenosti interneta še vedno najbolj razširjena. Povzemava, kako mediji prikazujejo ljudi s težavami v duševnem zdravju in kako razlagajo proces dezinstitutionalizacije. Analizirava deset filmov iz različnih obdobj in različnih žanrov in poskuša ugotoviti, kakšna je povezava duševnega zdravja z določenim žanrom, kako filmi odražajo stanje v psihiatriji v obdobju, v katerem so bili posneti, kako obravnavajo ljudi z duševnimi stiskami glede na spol, ali prikazujejo medicinski ali socialni način obravnave. Vpliv medijev je velik in prav mediji s podobami, ki jih prikazujejo, ustvarjajo drugačnost in tudi prek filmov dajejo ljudem napačno predstavo o duševnem zdravju, ki jo ljudje prehitro ponotranjijo.

Ključne besede: duševno zdravje, medijske reprezentacije, mediji, filmi, dezinstitutionalizacija.

Nika Merc diplomirana socialna delavka. Dela na področju duševnega zdravja v skupnosti. Zanima jo predvsem področje nasilja v družini in medijske reprezentacije (nika.merc@gmail.com).

tutions in their vicinity. Also discussed the concept of normalization in terms of making life in an institution as similar as possible to that outside of institutions. The process of social integration and inclusion are then explored. The specifics of institutional work are examined in detail, with a focus on its characteristics, challenges and requirements. A reflection on the development of Slovenian re-educational institutions concludes the article with regard to the aforementioned concepts, ideas and processes.

Keywords: deinstitutionalization, normalization, decentralization, regionalization, social integration, inclusion.

Dr. Mitja Krajncan is an associate professor at the Faculty of Education at the University of Primorska. His research interests are in the methods of social pedagogy, residential institutions for children, education outside the family and its alternatives and experimental pedagogy (mitja.krajncan@pef.upr.si).

128–137 Jana Mali

Social Work with Older People and New Social Legislation

At the beginning of 2012 the process of the realisation of two laws, the law on social welfare incomes and the law on asserting public funds, began. Both laws have strong impact on good quality of old age. The paper presents results of a short research in which interviews with older people, users of social services and social workers were conducted and investigated. The findings are terrifying. Older people resign a right to pension benefit; new social legislation caused mass loss of the right to the state pension and increasing dependence of older people on family members (especially their children) income. Older people give up numerous goods, important for assuring the minimum level of quality life in old age. On the other hand the effects of new social legislation intervene in professional social work. The endeavour of essential social work with older people mission (i.e. help for resolving problems) is obstructed. Older people are

losing the confidence in social workers because their help is not effective enough.

Keywords: older people, social work, quality of life, qualitative research, social legislation.

Jana Mali is Senior Lecturer at Faculty of Social Work, University of Ljubljana. Her areas of research and teaching are social work with older people, social work with people with dementia, supervision in social work, methods of social work, long – term care (jana.mali@fsd.uni-lj.si).

138–143 Petra Kovačec, Nika Merc

Representation of Mental Health on the Screen – an Obstacle for Deinstitutionalisation

This article deals with the presentation of mental health in the mass media. Taking into consideration that the image of the world is also created by mass media, among which the television is still prevalent despite the popularity of the internet, we decided to show how the media present people with mental health problems and how it interprets the process called deinstitutionalisation. The focus was on ten films in individual historical periods and set several minor theses. These refer to the connection of mental health with the film genre, to the handling of users according to the gender, to the medical or social way of dealing with such a topic to the terms used and also to the means of expression, connected to mental health. It is a fact that awareness of the influence of mass media on the audience is insufficient. The mass media help shape the world and create differences and also use films to create a wrong impression about mental health, which is too quickly internalised by the viewers.

Keywords: mental health, presentation, media, film, deinstitutionalisation.

Nika Merc is social worker. Her area of study and practical work is mental health in the community. Her main interests are domestic violence and media presentations (nika.merc@gmail.com).